

lényegében az építkezési és a szomszédsági jog rendelkezéseivel, illetőleg jogszokásaival magyarázható. Az ipari és a kereskedelmi jog területéről a legtanulságosabb az, amit a céhkereteket áttörő szabad vállalkozók, az orvosok és a képzőművészek jogállásával kapcsolatban mond. Külön munkában dolgozta fel a kereskedők jogviszonyaira vonatkozó ítéletek anyagát (Lübisches Kaufmannsrecht, vornehmlich nach Lübecker Ratsurteilen des 15.—16. Jahrhunderts. Göttingen 1951), de figyelmen kívül hagyta a büntetőjogot, amely szerinte csak a korabeli német büntetőjog rendszerében tárgyalható.

Nem véletlenül említettük több ízben a Budai Jogkönyvet E. munkáinak ismertetése során. A Budai Jogkönyvnek központi szerepe van a magyarországi városi jog szempontjából, de jelentőségét csak akkor fogjuk látni, ha majd ismerjük középkori városaink, elsősorban tárnoki városaink jogéletét, ha majd korszerű kiadás alapján feldolgozható lesz a városi tanácsok jogszolgáltatása. Sopron városnak az E. munkáiban tárgyalt időszakra vonatkozóan például két kiadatlan ítéletkönyve (Gerichtsbuch) van, de van más, ilyennel rendelkező középkori városunknak is. A budai városi jog jelentőségét az országos fejlődés szempontjából középkori városaink jogéletének korszerű ismerete nélkül nem ítéltjük meg.

E. kötetei alapos, megbízható munkáról, széleskörű ismeretekről tanúskodnak. Legjellemzőbb erre: visszautasította egyes bírálóinak azt a kívánságát, hogy a szövegkiadásban alkalmazza gyakrabban és bátrabban a modern interpunkciót. Nem kell bővebben magyaráznunk, hogy éppen középkori nemzeti nyelvű jogi szövegekben milyen helyénvaló a szerző óvatossága. De feldolgozásaiból hiányzik a társadalom szerkezetének figyelembevétele: mintha nem volnának osztályok, rétegek, ezek harca egymás ellen, nem volnának társadalmi feszültségek, mintha nem volna fontos, ki kinek a számára hozza meg ítéletét.

Mollay Károly

Weizsäcker, Wilhelm : **Geschichtliche Wechselwirkungen deutsch—slavischen Rechtsdenkens.** Zeitschrift für Ostforschung 5 (1956) 161—180. old.

A német és a szláv jogi gondolkodás kölcsönhatásainak kérdése izgalmasan érdekes probléma a magyar kutató számára is, ezért nagy várakozással veszi kezébe Weizsäcker cikkét, voltaképpen egy kongresszusi előadás szövegét. Hamarosan azonban keserűen csalódik várakozásában; a szerző nemcsak keveset nyújt, hanem alapjában hamis szemlélete meggátolja a kérdés helyes megközelítésében is.

A német jogi gondolkodás kiindulópontja — a közösség tudatából merített, íratlan jog — közös a szlávokéval. Itt is az a jog, ami helyes (pravda < pravo), de a germán közösség ítéletmondása (Rechtsfindung) helyébe az uralkodó bíraskodása lép a cseh mondavilágban (Krok,

Líbussa) és az orosz, lengyel fejedelmek gyakorlatában egyaránt. (Hol van azonban a különbség, ha W. előadása szerint a „közösségi” német bíró némelykor nem a népet, hanem „önmagát kérdezi meg”?) Hasonló a királyi hatalom eredete, az igazságos és szent király eszménye is, de a germánoknál nincsen elméletileg korlátlan uralom, a hűség kölcsönös, míg a szlávoknál egyoldalú az engedelmisség, hiányzik a hűbéri kötelék. (Arról persze nem esik szó, hogy később a „közösségi” németek készséggel szolgálták duodec-fejedelmeiket, míg az „egyoldalúan engedelmes” lengyelek a nemesi köztársaság alkotmányával éltek.) Az ellenállási jog — ide értve a mi Aranybullánkat is — „nyugati, főleg germán felfogás behatolása” (165. old.). A keleti szlávoknál Bizánc hatására olyan cári abszolútizmus alakul ki, amely Nyugaton ismeretlen. A varég eredetű družina is nyugati átvétel a szlávoknál, de tagjai „unfreie Dienstkrieger”. A szláv *civitas* csak erőd, a szlávok várai ősiék, bár (persze) Nyugatról befolyásoltak; a várszervezet, sőt még a határvédelem, a gyepürendszer (přeseka) is frank-bajor átvétel. A lengyel kutatás újabb eredményeivel (vö.: Tanulmányok Budapest múltjából. XIII. köt. Bp. 1959, 570—607) polemizálva W. egyszerűen tagadásba veszi a jogi értelemben vett városok létezését Keleten, mert nincs szabad polgárság, közösségi fejlődés. Csak azáltal terjed el itt a városi élet, hogy a német polgárság behatol Keletre, joga pedig több-kevesebb átalakítással él tovább. Nem alsóbbrendűséget jelez ez a hiány — teszi hozzá vigasztalásul a szerző —, csak más „életstílus”, más társadalmi struktúra eredménye.

Az összehasonlítás további pontjai annyira politikai színezetűek, hogy csak jellemzésül érdemelnek említést. A két népcsalád további érintkezési területe a nemzetiségi jog, amelynek fájdalmas kísérletei közül kiemeli a szerző az erdélyi szászok „célszerű és kielégítő önkormányzatát” (173. old.). A nemzeti önrendelkezés szláv és osztrák úttörőit megemlítve W. okfejtése oda lyukad ki, hogy ez az elv ma már a kommunizmus terjesztésének eszköze a keleti országokban! Beszél a népek kiűzéséről is, Spitiňnev 1055-i akciójától Potsdamig, természetesen mindig a németek kiűzését tartván szem előtt. Meghökkenő az az — egyébként nem eredeti — érvelése, hogy a marxizmusnak leninizmussá való továbbfejlődése ugyancsak a német jogtudat hatása Keletre. A konklúzió — ha van — a fajelméletre vall: a németek és szlávok alapjában eltérő biológiai-lelki alkatuk dacára közeledtek egymáshoz a jog területén is, de nem teljes sikerrel. Csak a szlávok egy része lett nyugatíva, tette magáévá a „közösségi szellemet”; itt viszont az átvett jogi gondolatokat túlságosan kiélezték, túlhajtották, amint ez a „gyarmati jogstílus”-nak megfelel. Bár ez a kifejezés a német polgári jogtörténetírás utolsó nagy mesterétől, Mitteis-től származik, a tanulmány mögött inkább egy Grosch nevű obskurus egyén ihletését érezzük, aki a mindenható hitleri párt kegyelméből doktorrá lévén, tudományágunk átalakításának igényével lépett fel, s akit annak idején elretentő példaként Mitteis egy cikkével együtt ismertettünk [Századok (1939) 494—504]. Ha W. ma is csak a közösségi gondolat elkopott frázisait tudja feltálni, mint éppen húsz évvel eze-

lőtt a Kapras Emlékkönyvben (*Miscelanea Historico-Iuridica*, Praha 1940, 319—327), akkor ez egy érdemes kutató és egy érdemtelen „tudományos” irányzat csődjét jelenti.

Bónis György

Fischer, Herbert: **Burgbezirk und Stadtgebiet im deutschen Süden. Wiener Rechtsgeschichtliche Arbeiten.** 3. köt. Herold, Wien—München 1956, 101 old.

A gráci egyetem professzora azt a célt tűzte maga elé, hogy az utóbi időben fellendült német jogi topográfia kereteit a városokon túl a vidékre is kiterjessze. Szemlélete tehát nem egyetlen települést fog át, hanem az egész dél-német (és részben észak-olasz) területet. Mindamellettt óvakodik attól, hogy a jelenségek sokféleségét valamilyen egyetemes érvényű elméletbe próbálja szorítani. Választott témája, akárcsak a település áthelyezésével foglalkozó régebbi könyvében (1952, elismerően ismerteti: *Tanulmányok Budapest múltjából.* XII. köt. Bp. 1957, 536—537), eredeti: a bajor, alemann és osztrák jogterületen fennállott városok külső területének kialakulása és jogi szervezete. A terület azonban nemcsak fizikai értelemben áll itt, hanem a városban központosuló vidéki, földesúri egységek összességéeként. A külső városterület Fischer szerint hat különböző szempontból vizsgálható. Ezek: az antik városterület továbbbélése; a kora- vagy javaközépkori várkerület felhasználása; a városi immunitás kiterjesztése, kapcsolatban egy távolabbra nyúló békeövezet és az önálló bírósági kerület elismerésével; külön gazdasági terület kialakulása a közeli forgalom vagy a távolsági kereskedelem szolgálatában; a Stadtallmende kiépítése, tehát a közösségi földbirtoklás közjogi célzattal; végül a város hatalmi köre, amely odáig fejlődhetik, hogy maga a város emelkedik tartományúrrá.

Ez ugyancsak gazdag program; s a könyv nem is foglalkozik valamennyi kérdéssel, hiszen címének megfelelően elsősorban a várkerület és a városterület viszonya érdekli. Az egyes fejezetek tárgya: a városterületnek a vártól független elemei; az antik városterület; várkerület és védelmi körzet; várkerület és gazdasági terület; várkerület és illetékességi kör. A szerző módszere megnehezíti az ismertetést. Mintha a hatalmas irodalom regisztrálására és a megoldási lehetőségek, fejlődési változatok bemutatására törekednék. A jegyzetekben adott bibliográfia becslésünk szerint kb. a terjedelem felét foglalja el. Mind az egyes fejezetekben, mind a kötet végén hiányzik az eredmények összefoglalása. A néha túlságosan bő bibliográfia nem hagyja figyelmen kívül a szláv népek irodalmát sem, sőt magyar műveket is idéz. Sajnálatos, hogy a magyar vármegyékre vonatkozóan csak múlt századi munkákat ismer, s alkalmasint másodkézből. Innen erednek kisebb pontatlanságai, pl. Váczi (!) „Die Erste Epoche des ung. Königtums” című munkáját „Die Erste Periode...” címen említi, Pukánszky „Német polgárság magyar földön” című műve pedig fordításban „Deutscher Burgenbau